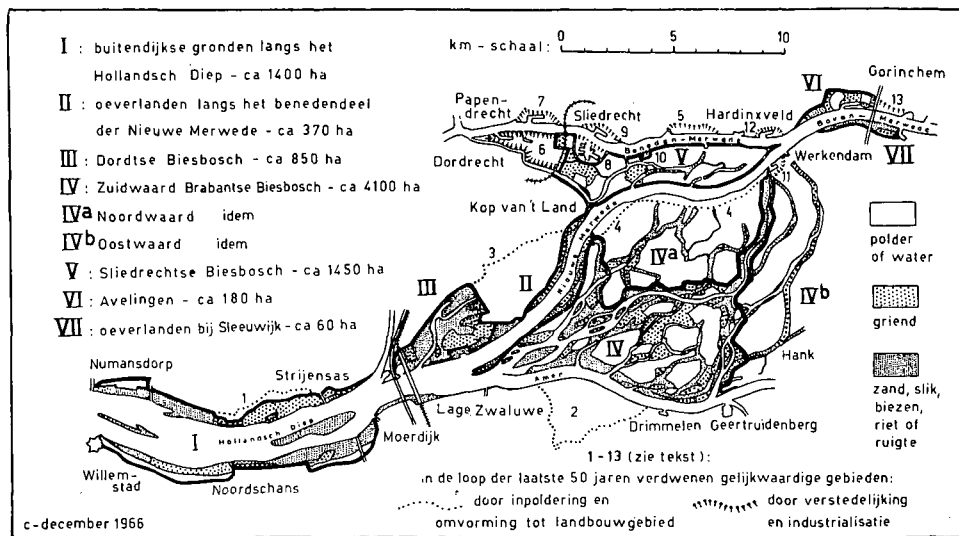

L. van der Wiel

Een samenvatting van de waterstaatkundige geschiedenis van de Biesbosch

De belangrijkste onderdelen van het zoetwatergetijdengebied, waarin de getijbeweging sterk werd beïnvloed door de recente afsluiting van Volkerak en Haringvliet.

Tekening: J. L. Koolen.

De St. Elizabethsvloed van 18/19 nov. 1421

De geschiedenis van de Biesbosch is niet los te denken van de opdringende zee en het regime van de rivieren Maas en Waal. Een blik op oude kaarten van voor 1273 laat zien dat de Maas bij Hedikhuizen en Maasdam afgedamd was. Hierdoor stroomde het Maaswater bij Loevestein in de Merwede. Toen dan ook door toenemende waterafvoer en de oprukkende zee de dijken in het westen ter hoogte van het tegenwoordige Moerdijk en in het noorden bij Werkendam in nov. 1421 doorbraken, was de Grote Waard niet

meer te redden en veranderde deze in een zilte binnenzee. Natuurlijk is men na de katastrofe met de bescheiden middelen (handkracht), die toen ter beschikking stonden, aan de slag gegaan. In 1423 ontstond zo in de buurt van Babylonienbroek de Mosterdijk die nu in een ruilverkaveling verdwenen is, terwijl in 1461 de Korns-Uppelse dijk tussen Almkerk en Werkendam werd aangelegd die later langs de Boven-Merwede naar Sleeuwijk is doorgetrokken.

Doordat de ontstane killen tussen Werkendam en Dordrecht te veel Merwedewater afvoerden, verzandde de belangrijke scheepvaartweg van Rotterdam via Dordrecht naar Duitsland. De technische hulpmiddelen waren in die dagen niet toereikend om deze moeilijkheden op te lossen; mede ook door binnenlandse twisten zijn er eeuwenlange geschillen ontstaan en gebleven tussen Dordrecht en Gorkum met de burgemeesters voorop over het wel en niet afsluiten van de killen. De Alblasserwaard was beducht voor dijkdoorbraken, doch Dordrecht met Rotterdam wilde de vaarweg naar Duitsland behouden.

Het ontstaan van de Nieuwe Merwede

Ook Lodewijk Napoleon was diep onder de indruk van de geweldige overstromingen, die tijdens zijn regering plaats hadden. Door zijn organisatietalent werd een Comité Central du Waterstaat opgericht, dat plannen moest beramen om in de toekomst dergelijke overstromingen te voorkomen. Dat de toestand vrij hopeloos was, blijkt wel uit de voorstellen die de koning persoonlijk aan het Comité doet om de rivierdijken te slopen en de dorpen op terpen te bouwen. Men zou dan vanzelf zien hoe de rivier zijn eigen bedding zocht. Zo dit niet uitvoerbaar mocht blijken, zag de koning geen andere uitweg dan zijdelingse rivierafleidingen te maken!

In 1818 diende Jan Blanken een plan in tot het vormen van een Nieuwe Merwede naar het Hollandsdiep, het leggen van een dijk vanaf Hardinxveld via de Tongplaat naar de Dordtsé Kil en het afsluiten van de Beneden Merwede bij Hardinxveld. Het scheepvaartverkeer zou dan plaats vinden via een aan te leggen sluis bij Giessendam en het Kanaal van Stenenhoek naar Gorkum. Natuurlijk rees hiertegen enorm verzet.

In 1849 werd door van der Kun een gewijzigd plan ingediend dat inderdaad werd uitgevoerd en dat beoogde:

1. het normaliseren van de Beneden Merwede door baggerwerken
2. het afsluiten van de killen langs de linkeroever van de Beneden Merwede en het bouwen van de Helsluis en de Ottersluis, zodat de Kikvorskil geen open verbinding meer vormde tussen Beneden-Merwede en Bassekil (Nieuwe Merwede)
3. het uitbaggeren en verbreden van de bestaande killen tot een Nieuwe Merwede (1864-1884)
4. het aanleggen van een bandijk Werkendam-Deeneplaat en het leggen van een strekdam Deeneplaat-Jacominaaplaat.

De scheiding van Maas en Waal

Toch bleef de fout zich wreken dat de Maas bij Hedikhuizen afgedamd was en via de Andelse Maas zijn water bij Loevestein in de Waal stortte. Dijkdoorbraken tengevolge van hoge waterstanden bleven niet uit. Om hieraan het hoofd te bieden, werd er bij Heerewaarden een overlaat gebouwd (1856). Een zeer belangrijke maatregel was de scheiding van Maas en Waal, die reeds in 1821 voorgesteld was.

De wet van 26 januari 1883 voorzag in:

1. het graven van een nieuwe Maasmond naar de Amer (1904)
2. het geleidelijk sluiten van de Heerewaardense overlaten
3. het afdammen van de Andelse Maas en het ter plaatse bouwen van een schutsluis ten behoeve van de scheepvaart.

18 augustus 1904.

De scheiding van Maas en Waal is een feit geworden.

Foto van de schrijver.

De Biesbosch een zoetwatergetijdendelta

Het is begrijpelijk dat bovengenoemde maatregelen een grote invloed op de waterstand en de landaanwinst hebben gehad. Door het leggen van een Bandijk kon het Merwedewater niet meer rechtstreeks in de Biesbosch komen, wat daar tot een verlaging van de waterstand heeft geleid. Door het terugdringen van het zeewater door Amer en Nieuwe Merwede kon er geen zout water meer in de Biesbosch dringen en hiermede was de Biesbosch door menselijk ingrijpen een zoetwatergetijdendelta geworden. Tengevolge van de Maasmondverlegging kregen we weer een verhoging van de waterstand in de Biesbosch die de landaanwinst in het zuidelijk en westelijk deel aanzienlijk vertraagd heeft. De meeste landaanwinst kreeg men achter de Bandijk in het noordoosten, terwijl van 1924-1927 de stad Dordrecht door een grote geldlening van de familie Stoop de z.g. Zuid-Hollandse Biesbosch in werkverschaffing heeft ingepolderd en van griendland in bouwland omgezet.

De scheiding der landschappen door de Nieuwe Merwede

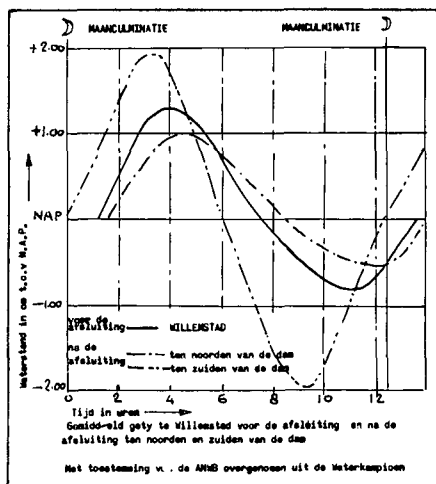
Door het graven van de Nieuwe Merwede zijn de volgende landschappen min of meer afzonderlijk komen te liggen:

1. de Sliedrechtse Biesbosch of Merwelanden, gelegen tussen Beneden Merwede, Nieuwe Merwede en Wantij
2. de Zuid-Hollandse Biesbosch op het Eiland van Dordrecht, waarvan de helft in de vorm van het Zuid-Maartensgat en omgeving bij de Moerdijkbruggen een overblijfsel is
3. de Brabantse Biesbosch gelegen tussen Nieuwe Merwede, Amer en het land van Altena
4. een hoek van 4 x 1 km² bedijkt gebied bij Drimmelen ten zuiden van de Amer.

De Deltawerken en het getij in de Biesbosch

Door de stormramp van 1 februari 1953 die grote delen van zuidwest-Nederland deed overstromen, was het noodzakelijk bepaalde zeegaten af te sluiten. Dit gaat etappegewijs. Na het afsluiten van het Brielse Gat volgde de Grevelingendam en de afsluiting van het Volkerak bij Willemstad. De invloed is thans in de Biesbosch goed te merken.

Nevenstaande grafiek laat zien dat het tijdstip van hoog en laag water 20 min. verschoven is. Ook komt het water minder hoog op en loopt het minder ver weg. De grafiek is alleen geldig voor normale omstandigheden en dus niet voor abnormaal veel bovenwater. Aan de andere kant van de dam bij Willemstad komt het water door opslingering hoger dan vroeger het geval was. Dit komt doordat de vloedgolf in zijn loop vroegtijdig door de dam gestuit wordt. Nu het Haringvliet bij Hellevoetsluis ook afgesloten is, is het verschil tussen hoog en laag water vrijwel verdwenen en blijft er zoveel water in de Biesbosch staan dat de meeste zandplaten onder water blijven. Hiermede is er aan de Biesbosch als zoetwatergetijdendelta en zijn functie van vloedkomberging een einde gekomen en is door menselijk ingrijpen in wezen weer een toestand bereikt als men vóór de St. Elizabethsvloed moet hebben gekend. Een uitzondering wordt gevormd door de Sliedrechtse Biesbosch, waar het getij via Oude Maas en Noord nog in het Wantij kan doordringen. Doch het getijverschil is ook hier gereduceerd en wel van ca. 180 cm naar ca. 80 cm.

De Schotbalksluis tussen Kikvorskil en Gat van de Hengst

Zeer karakteristiek is de werking van de Schotbalksluis bij de Hengstpolder die in 1868 is aangelegd. Deze Schotbalksluis - weer opengesteld in 1922 - is niet zonder levensgevaar met kano of boot te passeren. Achter de sluis strekken zich de Sneepkil en het Houweningenwater uit, die als een enorme vloedkom werken. Het effect laat zich raden; er ontstaat n.l.:

- a. een stroomversnelling (zie pentekening), met een verval van 30 à 40 cm
- b. het verschil tussen hoog en laag water op het Wantij was $\pm 1,80$ meter, in de Sneepkil en Houweningenwater is het verschil tussen hoog en laag water slechts 0,50 à 0,75 meter
- c. tevens ligt het tijdstip van hoog en laag water in het Houweningenwater ongeveer drie kwartier later dan bij de Schotbalksluis.

De getijdenbeweging wordt dus door de Schotbalksluis sterk vertraagd. Dit komt bij excursies altijd goed van pas, want getij en tijd werken met ons mee, en we komen terug als het weer mogelijk is - met stroom mee - de Schotbalksluis te passeren.

Wie niet goed weet hoe onder water ter plaatse de omstandigheden zijn, kan beter voor de Schotbalksluis blijven!

Al met al een waterstaatkundige bijzonderheid.

De Schotbalksluis.

Tekening van de schrijver.

Literatuur:

Dr. A. H. Schönhage: De Brabantse Biesbosch en zijn bewoners.

Drs. C. J. Verhey: Het ontstaan van de Sliedrechtse Biesbosch D.L.N. 1961.

Adres van de schrijver:

J. L. Koolen

Het Moldiep, een kreek in de Sliedrechtse Biesbosch

Het Biesboschgebied, voor zover gelegen ten oosten van de Moerdijkbruggen, beslaat een oppervlakte van meer dan 120 vierkante kilometer. Op de kaart bezien is het een ongelooflijke doorenmenging van rivieren, watervlakten, gorzen, rietvelden, grienden, weide- en landbouwpolders. Al deze onderdelen worden omgeven en met elkaar verbonden door talloze geulen en krekens van allerlei afmetingen, als aderen in een lichaam. Op sommige geulen kan zelfs beroepsvaart komen, op andere kunnen slechts kano's terecht. Maar alle hebben één ding gemeen: zij vormen het transportmedium om dit unieke landschap te bereiken en te doorkruisen. Het is dan ook geen wonder, dat de herinneringen aan de talloze vaartochten en belevenissen in de Biesbosch, en aan de even talloze mooie plekjes en interessante dingen die er zijn aangetroffen, meestal gekoppeld zijn aan één of andere waterloop. Over één daarvan, het Moldiep genaamd, wil ik in dit artikel iets meer vertellen.